

Posudek oponenta habilitační práce

Masarykova univerzita	
Fakulta	Ekonomicko-správní fakulta
Obor řízení	Veřejná ekonomie
Uchazeč	<i>Mgr. Ing. Jana Soukopová, Ph.D.</i>
Pracoviště uchazeče	Katedra veřejné ekonomie Ekonomicko-správní fakulta Masarykova univerzita
Habilitační práce (název)	<i>Efektivnost výdajů obcí na nakládání s odpady – Vybrané faktory</i>
Oponent	prof. PhDr. František Ochrana, DrSc.
Pracoviště oponenta	Institut sociologických studií Fakulta sociálních věd Univerzita Karlova

Habilitační práci hodnotím podle následujících kritérií takto:

1. Vymezení výzkumného předmětu a jeho vědecká relevance

Objektem výzkumu je odpadové hospodářství jako specifická oblast národního hospodářství. Jde o oblast, která je silně regulována, a to jak v evropském právním řádu, tak i (pochopitelně) v ČR. Výdaje na odpadové hospodářství „ukrajují“ v případě obcí velkou část z celkových běžných výdajů. To vše potenciálně indukuje řadu problémů, jako potřeba efektivního nakládání s odpady, stanovení vhodných regulí, vytvoření účinného systému veřejné správy atd.

Jak je zřejmé, jde o problematiku interdisciplinární svým obsahem. Mgr. Ing. Soukopová, PhD si za výzkumný předmět zkoumání volí analýzu faktorů efektivnosti výdajů na odpadové hospodářství. Předmět zkoumání je vymezen intencionálně (viz s. 10), což adekvátně reaguje na současnou diskuzi v metodologii sociálních věd. Vymezení předmětu se opírá o soudobý diskurz a kritickou reflexi soudobých teoretických přístupů k problému, analýzu výsledků empirických studií, jakož i o poznatky získané vlastním výzkumem.

Závěrem tohoto hodnotícího parametru konstatuji, že výzkumný předmět je vymezen korektně a představuje oblast, která je závažná pro vědecký výzkum. Vědecká relevance je dána jednak samotnou společenskou vahou problému a jednak tím, že takto postavený problém byl dosud v mnohých aspektech nedostatečně zkoumán.

2. Zhodnocení poznatkové báze

Mgr. Ing. Soukopová, PhD podává obdivuhodně bohatý přehled prostudovaných publikací. Jde celkem o 312 zdrojů. Z textu habilitační práce je evidentní, že habilitantka citované práce jiných autorů nejen důkladně zná, ale také k nim zaujímá kriticky vědecký postoj. To jí umožňuje významnou měrou přispívat do vědecké rozpravy.

Celkově k tomuto hodnoticímu kritériu konstatuji, že autorka má komplexní přehled o existujících pramenech zabývajících se problémem efektivnosti odpadového hospodářství a zná i práce, které přesahují z jiných předmětných zkoumání.

3. Stanovení výzkumných cílů a jejich splnění

Habilitantka si ve své habilitační práci staví klade jeden „souhrnný cíl“ a pět dílčích cílů. Konstatuji, že „souhrnný cíl“ svojí intenzí a extenzí komplexně pokrývá výzkumný předmět. Tato korektnost se zřetelně projevuje i ve specifikaci dílčích cílů. Ty orientují habilitační zkoumání třemi základními vědeckými postupy: analyticky a teoreticko-kriticky reflexivně (viz cíle č. 1, 2, 3), cestou logické inference (cíle č. 4) a směrem vědecké generalizace a syntézy (cíle č. 5). Za nejvíce přínosný pro oblast rozvoje vědy považuji naplnění cíle 4. a cíle 5., přičemž jejich naplnění se opírá o vlastní empirický výzkum (viz cíle 3.).

K celkovému hodnocení cílů konstatuji, že cíle jsou stanoveny korektně a jsou splněny.

4. Stanovení výzkumných otázek a jejich propojení s výzkumnou metodologií

Habilitantka při stanovení výzkumných otázek vyšla z následující výzkumné logiky:

- a) ze specifikace a nalezení odpovídající logické návaznosti mezi výzkumným předmětem, výzkumnými cíli s jejich vyústěním do výzkumných otázek, a
- b) z hledání a nalezení odpovídající metodologické báze, která umožní na dané otázky hledat vědeckou odpověď.

Výsledkem těchto metodologických kroků je použití dvou typů metodologií (nenormativní/pozitivní a normativní). Pro explanaci je pak použita kombinace holistického přístupu (a to zejména při systémovém a komplexním pohledu na výzkumný předmět) a atomistického přístupu, který je aplikován při analýze jednotlivých faktorů ovlivňujících efektivnost odpadového hospodářství. Takovýto explicitě definovaný metodologický přístup při zkoumání předmětného problému, pokud je mně známo, dosud nebyl uplatněn. Jeho použití a specifikace otevírá cestu k dalšímu následnému *interdisciplinárnímu* výzkumu, kde vedle trůnicí ideje *homo economicus* autorka ukazuje, že je to i idea „*homo agens*“, která umožní komplementárně zkoumat danou problematiku i z pohledu jiných vědních disciplín (např. *public policy*). I v tomto ohledu lze spatřovat přínos habilitační práce pro *interdisciplinární* výzkum.

Habilitantka si na základě uvedeného metodologického přístupu klade následující základní problémovou otázku, a to: „Jaké jsou faktory efektivnosti výdajů obcí na nakládání s odpady?“ a dekomponuje ji na tři dílčí výzkumné otázky (s. 12). Jejich vymezení ukazuje na metodologickou vyzrálou habilitantku. Otázky jsou vymezeny s ohledem na logiku „předmět výzkumu – výzkumné cíle – metodologie, metodologické přístupy“. V jejich obsahu se evidentně promítají zmiňované typy metodologií a deklarované metodologické přístupy.

S odborným uznáním konstatuji, že v tomto ohledu je habilitační práce ukázkou, jak aplikovat obecnou metodologii sociálních věd na určitý předmět vědeckého zkoumání

5. Metodika výzkumu (výzkumný design). Výzkumné metody

Výzkumný design je vytvořen s ohledem na potřebu nalézt odpovědi na tři klíčové problémy: a) nalezení relevantních faktorů, které považuje soudobá teorie za klíčové pro zkoumání efektivity výdajů obcí na nakládání s odpady, b) jak se tyto faktory promítají ve výsledcích empirického zkoumání v ČR?, c) jak vnímají relevanci jednotlivých faktorů samotní aktéři odpadového hospodářství? Odpovědi autorky jsou obsaženy v empirické části práce.

Výzkumný design je založen na následující logice: předně je podána velmi podrobná analýza reflexe daného problému ve vědecké literatuře (obsahová analýza případových studií). Následným krokem je použití frekvenční analýzy k vymezení četnosti jednotlivých faktorů, které jednotliví autoři považují za relevantní.

Na základě tohoto kroku habilitantka získala seznam relevantních faktorů efektivity, která daní autoři považují za závažné. Jsou to: způsob zabezpečování a forma produkce služeb odpadového hospodářství, meziobecní spolupráce a úspory z rozsahu, konkurenční prostředí a struktura trhu. K těmto faktorům Mgr. Ing. Soukopová, PhD. přidala ještě další, dosud nesledovaný faktor na „poptávkové straně“, a to věkovou strukturu obyvatel. Habilitantka si klade otázku, nakolik „jsou skutečně vybrané faktory „klíčovými“ faktory nákladové efektivity výdajů na nakládání s odpady obcí ČR?“ (s. 13). Odpovědi na zmíněnou otázku a problémy najdeme v empirické části práce, kterou hodnotím samostatně v části „stanovení hypotéz“ a vědeckého přínosu práce.

Závěrem hodnocení tohoto bodu konstatuji, že habilitantka prokazuje, že je vědecky erudovanou osobností, která dovede s ohledem na výzkumný předmět, výzkumné cíle a výzkumné otázky stanovit odpovídající výzkumný postup a prakticky jej uplatnit.

6. Použité výzkumné metody, adekvátnost jejich použití a stupeň jejich vědeckého osvojení

Mgr. Ing. Jana Soukopová, PhD. prokazuje, že výborně zná a dovede aplikovat metody vědeckého výzkumu. Ovládá jak metody obecně vědní (z nich zejména používá analýzu, syntézu, specifikaci, neúplnou indukci), tak speciálně vědní metody. Prokazuje, že ovládá jak metody kvantitativní analýzy typické pro ekonomické zkoumání, tak dovede vytěžit informace i z kvalitativních metod (např. rozhovorů s aktéry), které se používají v jiných vědních disciplínách (např. v sociologii či psychologii). Zúročuje svoji matematickou fundaci pro oblast ekonomického zkoumání. Prokazuje, že zná přednosti a omezení jednotlivých druhů kvantitativních metod (jmenovitě parametrického přístupu, resp. regresní analýzy, DEA, vícekritériálního váženého hodnocení a analýzu efektivity nákladů) a dovede z daného portfolia vybrat odpovídající metodu.

Volba výzkumných metod byla zvolena s ohledem na sběr dat, přístup k databázím, možnosti selekce dat a jejich spolehlivost. Habilitantka využila dostupné databáze k sekundárnímu sběru dat a provedla i vlastní dotazníkové empirické šetření. Prokázala, že dovede nejen shromáždit data, třídit je, ale především je analyzovat a vyvodit z nich vědecké závěry. Pro stanovení prostorového byla využita mapová analýza a shluková analýza. Celkově k výše zmíněnému hodnotícímu kritériu konstatuji, že Mgr. Ing. Jana Soukopová, PhD. prokazuje dovednost aplikace zmíněných metod na předmětné zkoumání.

7. Stanovení hypotéz a jejich verifikace

V empirické části habilitační práce jsou formulovány dvě hypotézy (s. 106). Obsah hypotéz odpovídá kritériím „vědecké hypotézy“. Obě hypotézy jsou svým obsahem empirické, umožňují tudíž v principu verifikaci či falzifikaci. Verifikační kritéria jsou stanovena korektně. Habilitantka přesvědčivě dokládá, že ovládá postupy, jak pracovat při ověřování hypotéz. V této souvislosti oceňuji, jakým způsobem Mgr. Ing. Jana Soukopová, PhD. nakládá s dosaženými výsledky. Nespokojuje se (jak se většinou setkáváme v odborných ekonomických publikacích) s pouhou deskripcí, ale diskutuje dané závěry o komplexnější pohled (viz s. 110-111) a vliv dalších faktorů majících vliv na efektivnost výdajů odpadového hospodářství. Závěrem hodnocení v oblasti stanovení hypotéz a jejich verifikace konstatuji, že Mgr. Ing. Soukopová, PhD. prokazuje vysokou erudici při práci s hypotézami, a to jak při jejich vymezení, tak i při jejich verifikaci. Prokazuje schopnost podnětně a korektně diskutovat zjištěné výsledky a vyslovovat odpovídající závěry.

8. Vědecký přínos práce a přínos

Práce přináší nové vědecké poznatky. Spatřuji jej zejména v (pořadí nebere na zřetel relevanci jednotlivých uváděných položek):

- a) V provedení rozsáhlé a detailní metaanalýzy zdrojů vztahujících se k předmětu zkoumání. Není mně známo, že by byla provedena takto rozsáhlá, komplexní, detailní a fundovaná metaanalýza literatury zabývající se výdaji v odpadovém hospodářství.
- b) V nově navrženém paradigmatu, jak přistupovat k hodnocení efektivnosti veřejných výdajů (viz teoretická východiska habilitační práce) a použitím holistického přístupu ke zkoumání výdajů na odpadové hospodářství. Tento přístup umožnil kombinovat jak metody kvantitativní analýzy tak i kvalitativní metody zkoumání. Zpravidla obvyklý (v teorii dominují) metodologický spor vyústivší v závěr o nesouměřitelnosti explanačního a „výkladového“ přístupu je postaven do zcela jiné roviny – možnosti paralelního použití obou přístupů, což otevírá potenciál k interdisciplinární analýze ekonomických problémů. Habilitační práce v tomto smyslu přesahuje význam oboru, němž se Mgr. Ing. Soukopová, PhD. habilituje.
- c) V analýze faktorů efektivnosti výdajů obcí na odpadové hospodářství (viz část 3.). Mgr. Ing. Soukopová, PhD. obohacuje vědecké poznání o koncept aktérů veřejné politiky (zástupců samosprávy). Tím se její analýza posouvá do interdisciplinární roviny. V této části práce jsou obsaženy i výsledky dotazníkového šetření. Ty odhalují nové problémy (např. roli dosud opomíjeného faktoru „počtu obyvatel“, „demografického faktoru“, které se dosud v zahraničních studiích a ani v tuzemských studiích nevyskytují.
- d) V použití kombinace kvantitativního a kvalitativního přístupu při hledání faktorů efektivnosti výdajů na odpadové hospodářství a v komparační analýze dosažených

- výsledků. Tento přínos lze koncentrovaně vyjádřit v autorčině závěru, že „pro hodnocení efektivnosti není významný pouze výběr vysvětlujících proměnných (faktorů efektivnosti), ale také způsob samotného hodnocení (kvalitativního či kvantitativního), který může mít na výsledky podstatný vliv, a proto je vhodné tyto dva přístupy při hodnocení propojovat“ (s. 79). Zde lze demonstrovat schopnost Mgr. Ing. Soukopové, PhD. propojit metodologická východiska (jmenovitě uvedený holistický přístup) s odpovídajícími metodami a metodikou postupu, které propojení umožňují. Jde, pokud se týká ekonomických věd, o (z různých důvodů) opomíjené či zřídka využívané paradigma, jehož použití, jak potvrzují i výsledky zkoumání, zvyšují explanační hodnotu vědecké výpovědi o zkoumaném předmětu.
- e) V neposlední řadě spatřuji přínos v interdisciplinárním propojení definovaných závěrů s problémy veřejné politiky (viz idea „dobrého vládnutí“) a ve formulování nových vědeckých problémů, které jsou výzvami pro další výzkum.

9. Celkové zhodnocení přínosu Mgr. Ing. Jany Soukopové, PhD. pro rozvoj vědního oboru

Habilitační práci považuji za mimořádně zdařilý habilitační spis, který zcela splňuje kritéria habilitační práce. K tomuto závěru mě vede můj odborný nálezný koncentrovaně vyjádřený v přínosu práce. Považuji za potřebné zmínit ještě jeden důležitý odborný postřeh: Sleduji vědecký růst a publikace Mgr. Ing. Jany Soukopové, PhD. od počátků její vědecké kariéry (tedy od doby, kdy zahájila doktorské studium). Moje pozornost byla ovlivněna dvěma faktory: faktem, že děláme obdobnou problematiku, a zároveň i skutečností, že práce Mgr. Ing. Jany Soukopové, PhD. pro mě přináší inspiraci a odborné obohacení pro vědecký výzkum. S ohledem na zmíněnou skutečnost mohu konstatovat, že přínos habilitantky pro rozvoj vědního oboru „veřejná ekonomie“ je nesporný.

10. Kritické poznámky a připomínky

Od oponenta se přirozeně očekává, že podá vyvážený pohled na posuzovaný problém, že vedle kladných stránek se bude věnovat i kritickým výhradám. Konstatuji, že práce Mgr. Ing. Soukopové, PhD. mně „nenabídla“ možnosti k žádným podstatným výhradám, a to dokonce ani k formálním připomínkám (pokud neuvedu jen naprosto ojedinělé výjimky – viz překlep na s. 109 „skutčnost“ místo „skutečnost“).

Dotazy oponenta k obhajobě habilitační práce (počet dotazů dle zvážení oponenta) ...

1. Výsledky analýzy podle krajů ukazují, že existují rozdíly v efektivnosti odpadového hospodářství. Jakými faktory (či příčinami) je možné tuto diferenci vysvětlit?
2. Zajímavé zjištění přináší zkoumání velikosti výdajů podle velikostních kategorií obcí. Letmý odborný pohled by vedl k hypotéze o úsporách z rozsahu. Analýza výdajů (viz tabulky 14 a 15) ale ukazují, že „nejnižší průměrné výdaje mají obce ve velikostní kategorii nejmenších obcí do 1000 obyvatel, a to v případě mediánů i u výdajů na obyvatele a velká města nad 100 tisíc obyvatel (Brno, Liberec a Plzeň)“ (s. 59). Diskutujte tento problém blíže v kontextu ideje (de)centralizace, úspor z rozsahu a spolupráce mezi obcemi.

3. Překvapivé je zjištění, že v případě malých obcí nebyl potvrzen vliv faktoru kontrahování na efektivnost. Čím je možné toto vysvětlit?

Závěr

Habilitační práce Mgr. Ing. Jany Soukopové, PhD. „*Efektivnost výdajů obcí na nakládání s odpady – Vybrané faktory*“ **splňuje** požadavky standardně kladené na habilitační práce v oboru “veřejná ekonomie“.

V Praze dne

28.11.2016